

EGY MARHARABLÁS ÉS KÖVETKEZMÉNYEI KELET-AFRIKÁBAN

MARSAI VIKTOR

Idén januárban volt épp századik évfordulója annak a halálos áldozatokkal is járó incidensnek, amely a brit fennhatóság alatt élő maszájok, illetve a Német Kelet-Afrika területén legeltető vasagák között robbant ki egymás állatainak megszerzéséért. Bár az összeütközés nem fajult komolyabb konfliktussá, határon átvélő volta miatt az ügy egészen a legmagasabb szintig, a két gyarmati kormányzóig is eljutott, akik a maguk európai módszerei alapján igyekeztek kezelni a helyzetet – több-kevesebb sikerrel.

Az eset felidézése – mikrotörténeti érdekességen túl – azért is lehet izgalmas számunkra, mert megmutatja azt a logikát, amely mentén a helyi nomád lakosság viszonyult szomszédaihoz. Az ügy tanulsága az is, hogy a hasonló – Afrika nomádok lakta területein napjainkban is meglehetősen gyakori – összeütközésben igazából nincsenek agresszorok és áldozatok – csak évszázadok óta viszályban álló etnikai csoportok, törzsek, amelyek egymással szemben fennálló kölcsönös sérelmeinek kusza hálózatából szinte lehetetlen rekonstruálni a valós eseményeket.

Maga az ügy látszólag 1914. január 22-én vette kezdetét. Ekkor történt ugyanis, hogy egy, a német területekre vetődött maszáj férfi és fia a határ brit oldalán fekvő sós mélyedéshez – amely biztosíthatta az állatok számára a takarmány mellé szükséges nátriumbevittelt – vezette a rábízott csordát. Hamarosan feltűnt azonban négy harcos (morán)¹ a közeli, Metiagi nevű maszáj főnök csoportjából, és körbevéve a két marhapasztort, kérdőre vonták őket, miért legeltetnek a területükön, engedély nélkül átlépve a határt. Miután a maszájok látták erőfölényüket, elfogták a mintegy 150 állatot és a két határsértőt, majd elindultak saját táboruk felé, hogy értesítsék főnöküket a történetről. Másnap reggel azonban egy csapat vasaga két fegyveres aszkari² kíséretében átlépte a határt és az elrabolt nyáj üldözésére indult. A vasagák először egy másik, Meriati nevű főnök által vezetett maszáj kraal³ lakóira gyanakodtak, akiknek kunyhói nem messze feküdtek a sólelőhelytől. Meriati időközben azonban értesült az előző napi incidensről, és népével kora hajnalban – maguk előtt hajtva állataikat – felkerekedett Metiagi kraalja felé. Útközben érte őket a vasagák támadása, akik meggyilkoltak három maszajt, sokakat pedig – köztük három nőt – megsebesítettek. Ezt követően a vasagák összegyűjtötték az állatokat, és elvitték őket saját telepük felé. A voi körzeti megbízott ellentétes információkat kapott az összecsapás lefolyásáról: a vasagák azt

mondták, hogy negyven maszáj el morannal kellett megküzdeniük, míg Meriati szerint nem voltak velük harcosok, azért is tudták a vasagák elragadni a nyáját és meggyilkolni több maszájt saját veszteség nélkül. Nem sikerült megállapítani az elrabolt állatok pontos számát sem. Meriati szerint kraalja 642 marhát, 2600 juhot és kecskét, illetve 12 szamarat veszített, miközben a vasagák az őket felkereső német körzeti biztos unszolására 642 marhát, de csak 1390 aprómarhát és 9 szamarat adtak vissza. A brit hatóságok időközben Metiage telepénél, Chagában nyomára akadtak az elhajtott vasaga állatoknak, 42 szarvasmarhának, valamint 83 juhnak és kecskének, amit visszavittek német területre. Kompenzációképpen a három halottért Meriati kapott 18 marhát a vasaga csordából, ugyanakkor – mivel a vasagák

„Nem sikerült megállapítani az elrabolt állatok pontos számát sem. Meriati szerint kraalja 642 marhát, 2600 juhot és kecskét, illetve 12 szamarat veszített, miközben a vasagák az őket felkereső német körzeti biztos unszolására 642 marhát, de csak 1390 aprómarhát és 9 szamarat adtak vissza.”

vádjai szerint 11 állatot a maszájok korábban elraboltak tőlük – ezeket az állatokat a további vizsgálat idejére a brit hatóságok maguknál tartották. Az európaiak által kieszközölt döntéssel – bár engedelmessé váltak nekik – természetesen sem a maszájok, sem a vasagák nem voltak elégedettek. Ahogy a jelentés írja, „*az őslakosok mindkét oldalon azt állították, hogy nem kapták vissza az összes állatukat, amelyet korábban elraboltak tőlük; mindazonáltal az a helyzet, hogy teljesen lehetetlen megállapítani, ez igaz-e vagy sem, úgyhogy nem foglalkoztunk tovább a panaszaikkal.*”⁴ Bár ezzel a németek lezárták tekintették az ügyet, a brit körzeti biztos – aki egyértelműen a vasagákat tekintette az agresszoroknak – példás szankciókat kért a támadókra, nevezetesen, hogy a két aszkarit – akik előjáróik beleegyezése nélkül, a saját szakállukra tevékenykedtek – büntessék meg csakúgy, mint a vasaga gyilkosokat. Valamint kérték, hogy kollektíven büntessék meg a támadásban részt vett többi vasaga harcost is. Mindehhez Nairobi segítségét kérte, hogy Dar es-Salammal közvetlenül felvéve a kapcsolatot eszközöljék ki a szankciókat, illetve kérjék meg a német felet, hogy nyomtatékosan szólítsa fel alattvalóit a határvonal tiszteletben tartására.⁵

Az ügy további részletei azonban árnyalják a voi körzeti biztos jelentését. Már az eddigiekből is az derült ki, hogy egyik fél sem volt ártatlan abban, hogy az egyszerű határsértés fegyveres harccá szélesedett: a maszáj moránoknak nem lett volna joguk elfogni a vasaga csordát, míg annak tulajdonosai szintén a saját kezükbe vették az események irányítását, és erőszakos módon igyekeztek rendezni a kérdést. A valóságban azonban úgy tűnik, a felek pontosan tisztában voltak tetteik esetleges következményeivel, és a háttérben egy jól megszervezett, minden bizonnyal nem előzmény nélküli provokáció történt.

A vasagák kezdetben azzal védekeztek, hogy a sós mélyedés valójában még német területen feküdt, és kezdetben ezt az álláspontot képviselte a német körzeti

biztos is.⁶ Az esetleges félreértést támaszthatná alá Mwalim Hammad brit aszkari tizedesnek a tisztázatlan határviszonyokról árulkodó tanúvallomása, aki az incidens után maszájok, illetve fegyveresei társaságában felkereste a határszakaszt. A tízfős csapat ugyanis a vizsgálat közben – az nem derül ki a jelentésből, miért – átlépte a határvonalat, kisvártatva azonban több lövést is leadtak feléjük. A karabélytűz a brit oldal felől érkezett feléjük, és még épp látták, amint egy vasaga hordár – egy nagyobb csapat részeként – visszafut a német terület fele. A britek felszólították az ismeretleneket, hogy mutassák meg magukat, vagy tüzet nyitnak, mire két német askari egy európai tiszt vezetésével előbújt a bozótból. A kiélezett helyzetben egyik fél sem volt híján a nemzeti öntudatnak (az épp német területről visszatért britek szemtelenül kérdőre vonták a németeket, mit kerestek brit felségterületen, miközben a német tiszt kijelentette, hajlandó rövidre zárni a vitát, és fegyveresen megoldani a kérdést), ám végül sikerült békésen lezárni a találkozót. A tanúvallomás alapján egyébként nem egyértelmű, valójában ki is sütötte el a fegyvert, bár a jelentés tartalmazza, hogy a német aszkarik szerint a szintén jelen levő, de a színen nem feltűnő moshi német körzeti biztos húzta meg a ravaszt.⁷ Mindazonáltal az incidens jól szemléltette, hogy a „bozótban”, a *bush*-ban nem olyan egyértelmű, hol is húzódik az egyes érdekszférák

< A határkő a kenyai-tanzániai határon.

Forrás: <http://tower.ewco.se/tag/africa/>

határa – nem beszélve arról, hogy a megszokott európai konfliktuskezelési normákat is milyen gyorsan felülírják az erőszakosabb helyi szokások.

A moránok által elrabolt maszáj pásztor vallomása ugyanakkor azt mutatja, hogy a vasagák pontosan tudták, hogy marháik tilosban járnak. A jegyzőkönyvben csak maszáj Metenga néven emlegetett férfiről az derül ki, hogy apja halála után, 5-6 éves korában került át német területre. A következő évtizedekről semmit sem tudunk meg, csak annyit, hogy 7-8 esztendő fiával körülbelül egy hónappal az incidens előtt kapott munkát Domba Salema vasaga főnöknél, aki felfogadta pásztorai közé. Január 22-én Salema felszólította Metengát, hogy vigye el legelni a jószágokat a sós mélyedéshez. A maszáj – aki ezek szerint meglehetősen jól ismerte a környéket, és tisztában volt vele, hogy útja brit területre vezet – megkérdezte a kraal vezetőjét, hogy mit kezdjen az angol területen élő maszájokkal, ha találkozik velük. Salema azt válaszolta, hogy a moránok már elhagyták a területet és nincsenek ott. Salemának, mint tudjuk, nem lett igaza: négy morán elfogta a betolakodókat, majd a két férfit a nyájjal együtt elhurcolta Metiage kraalja felé.⁸

Metenga vallomásának tükrében, valamint figyelembe véve, hogy a vasagák milyen gyorsan reagáltak nyájuk elrablására, óhatatlanul felmerül a gyanú, hogy Salema részéről tudatos provokáció történt. A vasaga főnök két kívülállót küldött a sólélőhelyhez, akiknek élete nem sokat számított, hisz más népcsoporthoz tartoztak. Magának a nyájnak a mérete sem volt túl jelentős. Salema valószínűleg sejtette, hogy a maszajok bekapják a horgot, és ahelyett, hogy bevonnák a brit hatóságokat az incidens kezelésébe, saját maguk veszik kezükbe a dolgok irányítását, amivel okot adnak a vasagák agressziójára. A moránoknak nem nagyon lehetett kétségük afelől, mi lesz a vasagák reakciója, ha értesülnek csordájuk elrablásáról: ezt jól mutatta, hogy a nyáj elrablásában részt nem vevő, de a vasagákhoz közelebb élő maszajok – értesülve az incidensről – gyorsan menekülőre fogták a dolgot. Ahogy a kraal vezetője, Meriate le Gueynai beszámolt róla, 22-én megtanácskozták a vénekek a teendőket, és a menekülés mellett döntöttek. A kraal lakói 23-án reggel 4.00 óra körül – tehát még sötétben – indultak útnak Metiage kraalja felé, 9.00 óra tájban azonban utolérték őket az üldöző vasagák két német aszkari kíséretében, és lecsaptak a védtelen maszájokra (a jelek szerint ugyanis nem voltak velük harcosok), kettő megölve és négyet megsebesítve közülük (egyikük később belehalt sérüléseibe).⁹

Metenga már idézett tanúvallomásából az is kiderül, hogy a négy morán marharablása nem volt túlságosan átgondolt akció. A maszajok sejtették, hogy túllőttek a célon, mert meglehetősen gyorsan igyekeztek saját kraaljuk felé, illetve – mivel a foglyok és a csorda korlátozták sebességüket – egyik (más források szerint kettő) társukat előreküldték Metiage főnökhöz, hogy értesítsék az eseményekről. Metiage személyesen kelt útra, hogy megvizsgálja a helyzetet. 23-án reggel a főnök épp odaérkezett harcosaihoz, amikor tőlük nem messze Meriate menekülő kraalját megtámadták a vasagák. Meriate maszájainak nem volt szerencsájük, hogy a tolvajok és üldözőik közé kerültek: a vasagák valószínűleg nem voltak tisztában vele, hogy egy véttlen kraal népét támadják meg – nem biztos persze, hogy ez különösebben érdekelt volna őket. Metiage, aki a kevés fennmaradt dokumentum alapján meg-

fontolt vezető lehetett, nem akarta megkockáztatni a konfliktus eszkalációját: arra utasította harcosait, hogy tartózkodjanak a vasagákkal történő összecsapástól, és várják meg a brit kormányzat utasításait – sorsára hagyva ezzel Meriate embereit.¹⁰ Kegyetlennek tűnő döntését az is indokolta, hogy a vasagákat kísérő két aszkarinál puska volt, míg Metiage el moranjainál csak lándzsa és íj. Az egyik harcos, Saibolo le Kilagwe beszámolója szerint¹¹ néhány maszáj ennek ellenére fel akarta venni a harcot a vasagákkal, amire válaszul azok felhagytak az üldözéssel, és az askarik tűzének fedezete alatt visszavonultak.¹² Ha ez igaz, a moránok bizonyonnyal megmentették néhány nő és gyerek életét. Mindazonáltal az a tény, hogy a vasagáknak sikerült elhajtaniuk Meriate kraaljának szinte összes állatát, inkább azt igazolja, hogy a támadók – megszerezve a vágyott zsákmányt, a különféle állítások szerint 2-3 ezer jószágot – dolguk végeztével maguktól vonultak vissza. A holttesteket – a maszáj szokásoknak megfelelően, akik nem hisznek a túlvilági életben, és azt tartják, hogy a tetemek ártnak a földnek¹³ – nem temették el, hanem otthagyták a ragadozók prédájául. Néhány nappal később, amikor az első rendőri erők a helyszínre érkeztek, már csak véres ruhadarabokat, elhagyott szandálokat és összetört edényeket találtak – a két holttestet – egy fej kivételével – már megették a leopárdok.¹⁴

A brit hatóságok ezt követően átvették az elhajtott vasaga állatokat, valamint a két foglyot. Ekkor került sor a határlátogatásra is, amely a német járőrökkel való találkozás miatt csaknem katasztrófába torkollott. A felek azonban szerencsére megőrizték józanságukat, és az ügy a felsőbb fórumokon folytatódott. Amint a voi körzeti megbízott leveléből láttuk, az állatok visszaadása – bár a nomádok elégedetlenkedtek – megtörtént. A levéltári anyag következő dokumentuma a német Heinrich Schnee kormányzó májusi levele a brit kormányzónak, A.C. Belfieldnek. Schnee Belfield március 11-i levelére hivatkozik, amely azonban nem volt fellelhető az archívumban. A német kormányzó írása elismétli a német oldalon lefolytatott nyomozás eredményét, amely ugyanazokra a következtetésekre jut, mint a brit vizsgálat. Salema elismerte, hogy brit területre küldte át csordáját. Schnee közölte kollégájával, hogy az állatok kölcsönös visszaadása megtörtént. A támadásban résztvevő két askarit bebörtönözték, a vasaga gyilkosokat hónapokra láncba verték, Salemát pedig szintén megbüntették (azt nem részletezte, hogyan), valamint minden érintett figyelmét felhívták arra, hogy engedély nélkül ne lépje át a határt. *„Mind-ezek alapján úgy ítélem meg, hogy a sajnálatos ügyet lezártuk”* – írta a kormányzó. *„Ugyanakkor”* – folytatta levelét – *„hogy a jövőben megelőzzük a hasonló végzetes határátlépéseket, szükségesnek tűnik számomra, hogy a jelenlegi bizonytalanságok miatt pontosan kijelöljük a határt az Usheri körzet és a Chala-tó között.”*¹⁵ Schnee szerint mind a Voi, mind a német oldalon fekvő Moshi körzeti biztosa támogatja az elképzelést. Ezért a kormányzó azt javasolta brit kollégájának, hogy alkossanak egy közös bizottságot a határszakasz kijelölésére. A maga részéről Kraut századost nevezte meg a bizottság tagjának, és Belfieldet arra kérte, telegráfon üzenje meg, kit bíz meg brit részről a feladattal. Schnee – tanúbizonyságot téve kulturális felsőbbrendűségi tudatáról – azt is leírta levelében, hogy a maszajok és a vasagák folyton konfliktusba keverednek egymással, egyszerűbb hát, ha az európaiak rendezik a

kérdést. Utolsóként Schnee azt kérte kollégájától, járuljon hozzá, hogy a vasagák – kompenzáció fizetése mellett – hadd használjanak legalább egy sólelőhelyet, amelynek pontos mikéntjéről majd a két körzeti biztos megállapodik.¹⁶

Schnee javaslata nem várt vitákat váltott ki brit oldalon, ami jól mutatja az Egyesült Királyság gyarmati bürokráciájának működését. Az egyes hivatalok ugyanis sokáig vitáztak azon, ki is állja a határkijelölés költségeit. Először a Földmérő Hivatal (Survey Department) számlájára akarták beszerezni a szükséges anyagokat,¹⁷ de végül a Trigonometriai és Földrajzi Csoport kapta a feladatot – 300 rúpia értékben.¹⁸ A munka június 10-én vette kezdetét: a közös bizottság tagjai, Kraut százados és a voi körzeti biztos helyettese kijelölték a határkövek pontos helyét. A Challa-tó és az Usheri-folyó közti 28 kilométernyi szakaszon a tereptől függően 300-500 méterenként került sor a két láb széles és egy láb magas cementtömbök elhelyezésére, esetenként a környéken talált kövekkel, sziklakkal megerősítve. A határszakaszt eredetileg 1908-ban jelölte ki egy bizottság három fix pont alapján (a Challa-tó keleti partján, illetve az Usheri- és Lumi-folyóktók nyugatra felállított egy-egy kőoszlop), az új bizottság lényegében ezt a három pontot kötötte össze. A felek fele-fele arányban feleltek a határkövek megépítéséért. Július közepén kelt levelében a voi helyettes körzeti biztos arra kérte feljebbvalóit, hogy küldjék meg a szükséges összeget az építkezés befejezéséhez, mivel a németek már elvégezték a munkálatokat, Kraut százados azonban nem térhet vissza addig, míg a brit fél is be nem fejezi a határkövek felállítását. A probléma abból adódott, hogy a brit fél túllépte az eredetileg tervezett 300 rúpiás keretet, mivel a távolság miatt egyszerűbb volt német területről beszerezni az építőanyagot. Azonban így is 80 rúpiával meghaladták az előirányzott költségeket.¹⁹ A brit fél nem hárult hozzá ahhoz, hogy a vasagák használhassák az egyik sólelőhelyet.²⁰

A határkövek pár héten belül, az első világháború kitörésével ideiglenesen értelmüket veszítették, és a korábban a „bennszülöttek” háta mögött egymással megegyező európai hatalmak most igyekeztek elnyerni gyarmati alattvalóik kegyeit, hogy minél inkább bevonhassák őket egymás elleni háborújukba. Az azóta eltelt száz esztendő aztán gyökeres változásokat hozott a térség történetében. A határkövek azonban a helyükön maradtak, és a Kraut százados, valamint brit kollégája által lefektetett kövek ma már két független afrikai ország, Kenya és Tanzánia határát jelölik ki.

Jegyzetek

- 1 A térség nomád népeinél a fiatal fiúk a serdülőkort elérve átesnek a körülméletlenségben, amellyel teljes jogú férfiakká, moránokká (harcosokká) válnak.
- 2 Bennszülöttekből toborzott fegyveresek a különféle gyarmatokon, történetünkben leginkább rendőri funkcióban. A németek által kiképzett aszkarik pár hónappal később komoly hírnévre tettek szert a britek elleni kelet-afrikai harcokban.
- 3 Az afrikaans eredetű szó az állatok védelmére szolgáló, kerítéssel körbevett területet jelent, tágabb értelemben használatos magára a nomádok által használt szálláshelyre is.

- 4 KNA/COAST/1/11/173: Masai in Taveta attacked by German askaris. 5/1/14 1914. február 13. A voi körzeti megbízott levele. Mivel az össze levéltári anyag ebből a dobozból származik, a továbbiakban csak az egyes szálas anyagok elérhető jelzetét adom meg.
- 5 Uo.
- 6 Uo.
- 7 4/1/14 1914.01.30. Corpl. Mwalim Hammad N.599. tanúvallomása.
- 8 4/1/14 1914.01.30. Masai Metenga tanúvallomása.
- 9 4/1/14 1914.01.30. Meriate le Gueynai tanúvallomása.
- 10 4/1/14 1914.01.30. Masai Metenga tanúvallomása.
- 11 A csorda elhajtásában részt vevő másik három el moran neve is fennmaradt: Lolocrociony le Metiage, Remuni le Sahy, Kotirra le Metiage. 4/1/14 1914.01.30. Saibolo le Kilagwe tanúvallomása.
- 12 Uo.
- 13 James Michael Dorsey: 10 extraordinary burial ceremonies from around teh world. <http://matadornetwork.com/bnt/10-extraordinary-burial-ceremonies-from-around-the-world/>. Megtekintve: 2014. július 15.
- 14 4/1/14 1914.01.30. Mohamed Osman tizedes tanúvallomása.
- 15 11276/14. 1914.05.07. Heinrich Schnee német kormányzó levele A.C. Belfield brit kormányzónak.
- 16 Uo.
- 17 202/36/14. 1914.06.15.
- 18 166. 1914.06.30.
- 19 12/8/14. 1914.07.14. Voi helyettes körzeti biztos levele.
- 20 173/36/14 1914.05.29. Hobble Tartományi Biztos levele.

English Abstract

A Cattle Raid and Its Consequences in East Africa

The article examines a small clash between two different Maasai tribes from the Tanganyikan (German) and the Kenyan (British) side of the border. The events, which resulted in fatalities, too, demonstrate the conditions and everyday life of the “bush” far from the administrative centres and the relation among the German and British colonial administrations just before WWI. Last, but not least, we can see how the local people try to utilize the circumstances to maximize their benefits.

A szerzőről

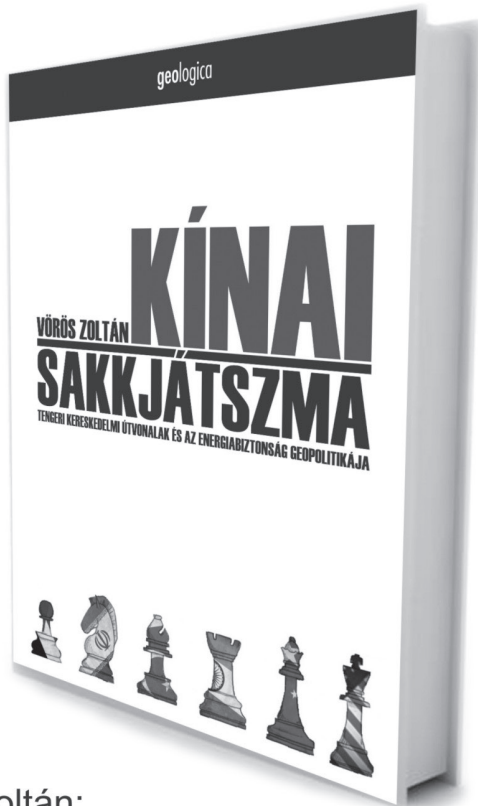
Ph.D., egyetemi tanársegéd
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Nemzetközi Intézet

About the Author

PhD, Lecturer
International Studies Institute
National University of
Public Service

marsaiviktor@yahoo.com

Vörös Zoltán:

Kínai sakkjátszma

Tengeri kereskedelmi útvonalak és az energiabiztonság geopolitikája

Kína legfőbb tengeri kereskedelmi útvonalának biztonsága és a szállítások zavartalansága a kelet-ázsiai állam egyik fő prioritása. A regionális nagyhatalom energiahordozóktól való függősége évről-évre növekszik, ráadásul kőolajimportjának 80 százaléka egy kockázatos, 12 ezer kilométer hosszú tengeri útvonalon érkezik.

A hajóút az afrikai partoktól és a Közel-Keletről indulva a Hormuzi-szoroson, az Indiai-óceánon a Malaka-szoroson és a Dél-kínai-tengeren át éri el a kínai partokat, kikötőket, megvédelme egy esetleges nemzetközi biztonságot veszélyeztető konfliktus esetén meghaladná Kína képességeit.

Kína legjelentősebb és legforgalmasabb kereskedelmi útvonala egyúttal tehát a gazdaság egyik gyenge pontja is, a kínai olajtartalékok ugyanis mindössze húsz napra elegendőek, így egy esetleges kiesés komoly problémákat okozna a feltörekvő hatalom gazdaságának.

Keresse a kötetet az Alexandra és Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

www.publikon.hu